

РАНКО РАЈКОВИЋ*

ДРЖАВА И ЕКОЛОГИЈА

Досадашњу идеолошку и политичку подјелу свијета, као и процесе које је оваква подјела условљавала, увелико обезначаје економска глобализација људског друштва, у цјелини. Преношење навика и стила живота урбанизацијом, информатиком и трговином учинило је потрошачко друштво генеративним језгром сваке људске заједнице. Унификација и моделирање људских заједница под фирмом цивилизацијског достигнућа постало је императив њиховог укључивања у свјетску заједницу. Колективни идентитет такве заједнице остварује се путем свјетске јавности у којој се непрестано огледају они који су по било чему изван, или се прогнозирају као могући прекршиоци правила. Путем економије (раст и одржавање свјетског дуга, међународни фондови и банке, берзе и вишкови, заједнице богатих) утиснут је јасно читљив код, на све демографске структуре у процесу производња-потрошња. У изградњи је општи биланс Планете по свим секторима и оптицајима. Тиме је порасла моћ управљања економским процесима, а са способношћу прогнозирања темпа трансформација ствара се привид о излишности историје (као низа случајних и неизвјесних догађаја) у свом досадашњем значају. Идеја о редуцираном свијету у којем су велике државне силе заокружиле своје историјско сазријевање, довршавајући регулацију историјских токова, чиме су њихову силовитост маргинализовали умрежавањем у оквиру локалног плана за разрачунавање националног, етничког и вјерског, огледа се у општој духовној ситуацији овог времена. Међутим, маркантна црта времена у којем јесте и ЕХО који представља реминисценцију цивилизацијског развоја, цивилизацијског достигнућа и цивилизацијског тренда, а који није могуће асполвирати ниједним расположивим механизмом уређења свјетског поретка. Бит тог еха чини ЕКОЛОГИЈА.

Дефиниција екологије није довољно прецизна али је овдје треба схватити као кумулативност резултата међусобних утица-

---

* Ранко Рајковић, Републички хидрометеоролошки завод, Подгорица

ја живих бића и околине и динамичког процеса, одговора на промијене којима се излаже живот са свим феноменима окружења.

Човјек је прва и последња карика феномена који се назива окружење. Човјек издваја из природне средине животиње, биљке и минерале, одузимајући им природност, и смјешта их у сопствену евентуалну једначину. Читавим током времена је увијек вршио хуманизацију ове своје улоге, записујући је као еволуцију и историју цивилизације.

Од еволуције живота на Земљи, или историје цивилизације, нашу пажњу у погледу екологије заокупљују последња два вијека. Становништво на Земљи у овом времену нарасло је за око 5 пута, од око једне милијарде у 1800. до око 5 милијарди 1990. години. Само у овом вијеку свјетске индустријске активности су увећане за око 20 пута. Сада се у свијету за годину дана потроши онолико горива колико је природним путем стварано за милион година. Притом се неповратно уништава простор и посредно загађује околина. Раније девастације простора путем природних катастрофа нијесу имале једнакозначан учинак као ове које настају људским дјеловањем природе. *Човјек је у неку руку стално присутна природна катастрофа.* За своје потребе при инвентар природе изузетно несразмјерно свом биолошком учинку, производећи узгред у том процесу дугоживуће загађиваче и отпад који ће такође несразмјерно дуго и увелико надмаштити његов животни вијек. Најтрагичније посљедице по природу настају онда када се успоставља симулација природних структура и механизма стварањем организоване људске заједнице — државе. Данас је свјетско становништво организовано у скоро 200 држава. Све те државе имају национални суверенитет над природним богатством свог простора. Међутим, суштину односа према природи не чини њихов државни однос већ једно друго устројство. Устројство које је створено колонизацијом, ратовима, политичким утицајима, диктатом тржишта, дефинисаним интересима сфера и раслојавањем у смислу нивоа и освајања „цивилизацијских достигнућа”. Данас око 70% свјетског дохотка ствара се и троши од стране само 15% свјетског становништва. Тих петнаест одсто становништва троши три четвртине енергије производње у свијету и одговорно је за преко четири петине свјетског отпада. Све ово укупно чини поредак који се сматра природним и који има тренд одржавања стеченог поларитета у економским односима, а он се најједноставније може приказати чињеницом да је у просјечно развијеним земљама доходак по становнику износио око 15.000 долара, а у преко 40 неразвијених земаља испод 300 долара. Оваква разлика омогућава истоврсну проточност капитала који се оплођује пустошењем и девастирањем природе, директно или индиректно. Сви досад успостављени глобални механизми дјеловања људске заједнице представљају уствари батеријски уложак који рачуна на ова два пола (богати Сјевер неразвијени Југ, трони технолошко заостали Исток и динамични прилагодљиви Запад) као извор снаге.

У друштвеним процесима у свијету је мање више постигнут консензус у односу на демократију и људска права. У односу на животну средину и мјесто човјека у њој, сличним начином покушава се постићи консенсуз у оквиру концепта одрживог развоја и заштите животне средине. Одрживи развој ДА, али одрживи развој НЕ, као исходиште и конвергенција већ успостављеног покрета са локалном регионалном и глобалном еколошком проблематику. Сваки план еколошке проблематике мора да прати и одговорност. Одговорност се мора санкционисати неповредивошћу еколошког суверенитета државе на сва три плана. Механизми свјетске трговине, еколошких стандарда, откупа дуга кроз еколошку заштиту, формирања међународних еколошких фондова, нових конвенција и слично, који у последње вријеме убрзано ступају на свјетску еколошку стеноу, никако не могу замијенити фундамент принципа еколошког суверенитета који би људска заједница, организована у државе, уступила Планети, контролишући га са изузетно прецизним испостављањем рачуна за одговорност. Нови свјетски дуг који би наплаћивала Планета довео би до уравнотежавања развоја и бољих еколошких перспектива за све.

Умјесто досадашње „заједничке бриге човјечанства“ далеког и декларативног појма треба успоставити одговорност на једном простору и пред народом као прецизно одређеном дијелу човјечанства који плаћа еколошки данак тенденцијама развоја, такође прецизно дефинисаних. Мислим да је, симболичким чином усвајања Декларације о Еколошкој држави, Црна Гора направила тај почетни корак. Са својих 620. 000 становника насељених на претежно недевастираном простору од 14.000 км², државно-правном традицијом и развојним одређењима предвиђено је да Црна Гора успостави државни однос који ће у једном правцу довести до еколошког суверенитета. Ако би се прихватила идеја еколошког суверенитета као специфичног дијела општег државног суверенитета, створила би се праведнија основа планетарне еколошке одговорности. То би био један од афирмативних путева Еколошке државе. Вођење еколошке политике као суштинске у свим међудржавним и спољним пословима учинило би Црну Гору рецептивном за изузетно широк спектар еколошких иницијатива, идеја и дјелатности које за сада припадају еколошким групама, партијама зелених, интернационалним покретима које су углавном ванинституционалног типа. Чињеница је да такве снаге у свијету оформљују свој политички утицај изван већ виђених националних, државних и сличних интересних стереотипа. Њихово интересовање за Еколошку државу, односно државни модел у којем екологија фигурише као један од атрибута државности, омогућило би Црној Гори бржу интеграцију и већи утицај у међународној заједници.

Идеју о Еколошкој држави Црној Гори треба поставити на етичким основама што ће допринијети формирању државног механизма у коме ће екологија и право бити кореспондентни у остваривању свих њених државних и друштвених функција.

Ranko Rajković

THE STATE AND ECOLOGY

S u m m a r y

The laws of economy and of modern society erase the ideological and political borders in the World maintaining at the same relationships in development perspectives. Polarization which has been established as a generating power of the rich and the poor represents the essence of world's order and it is historically contained in Ecology. Ecology possesses the merciless notes and chronology of all the roads towards the wealth, wellbeing and »civilization's achievements« respectively it already issues the bill for the too early expenditure of the future. In the last two centuries of race and creation of „basis of civilization” for better life, the future of the planet has been spent to a great extent, and the human has become in a way a permanently present natural catastrophe. Preserving of so obtained position and persistent globalizing of ecological problems by the wealthy states threatens the World to become even more unbearable for the healthy and natural life. The idea of the ecological state set on the ethical grounds opposes such order by opening the new and more responsible approach towards the nature and the future.